

УДК 342.7:004

ТИХОМИРОВ О.О., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія Служби безпеки України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5163-6584>.

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: РОЗВИТОК ПІДХОДІВ

Анотація. Статтю присвячено класифікаційному аспекту осмислення інформаційних прав людини з позицій теорії інформаційного права. В якості класифікаційних ознак використано як традиційні критерії видового розподілу прав людини в цілому, так і своєрідні ознаки, притаманні власне інформаційним правам людини. Запропоновано виділяти такі види інформаційних прав людини: права і свободи; права людини і громадянина; інформаційні за формою і за змістом; першого, другого, третього покоління; громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні; негативні і позитивні; активні і пасивні; індивідуальні і колективні; юридично визначені і невизначені; концептуальні і конкретні; фундаментальні й інструментальні; первинні і похідні; процесуальні. Окремо акцентовано увагу на поліаспектній дуальності функціонального значення інформаційних прав людини. Прикладами стали положення міжнародних стандартів прав людини та законодавства України, які відображають такі права.

Ключові слова: права людини, покоління прав людини, інформаційні права людини, інформаційне суспільство, інформаційне право, суспільство майбутнього, класифікація.

Summary. The article is devoted to the information aspect of the human rights' understanding classification aspect from the information law theory standpoint. It is noted that the relevance of the article is due to the information law stage development, which is in its institutions' design, including the information human rights' institute, as well as the idea of "Human-centered Future Society" recognition as a basic international law principle in the field of new technologies legal regulation. The traditional criteria of the species distribution of human rights in general and the peculiar features inherent in the actual information human rights are used as classification features. The following classification of information human rights is proposed: by categories of human rights – rights and freedoms; human and citizen rights; first, second, third generation; by spheres of life – civil, political, economic, social, cultural, environmental; according to the peculiarities of state support – negative and positive; by method of implementation – active and passive; by subjects – individual and collective; by definition – legally defined and uncertain; in content – conceptual and specific; by functional purpose – fundamental and instrumental, primary and derivative, procedural. In the instrumental aspect, the newest categories of human rights are highlighted, which are emphasized in connection with the development of IT and the Internet: e-Human Rights, Internet Rights, Digital Rights, Cyber-rights, etc. Special attention is paid to the multifaceted duality of the functional significance of information human rights. Examples are the provisions of international human rights' standards and Ukrainian legislation that reflect such rights.

Keywords: human rights, human rights generation, information human rights, information society, information law, society of the future, classification.

Аннотация. Статья посвящена классификационному аспекту осмысления информационных прав человека с позиций теории информационного права. В качестве классификационных признаков использованы как традиционные критерии видового распределения прав человека в целом, так и своеобразные признаки, присущие собственно информационным правам человека. Предложено выделять следующие виды информационных прав человека: права и свободы; права человека и гражданина; информационные по форме и по содержанию; первого, второго, третьего поколения; гражданские, политические, экономические, социальные, культурные, экологические; позитивные и негативные; активные и пассивные; индивидуальные и

коллективные; юридически определенные и неопределенные; концептуальные и конкретные; фундаментальные и инструментальные; первичные и вторичные; процессуальные. Примерами стали положения международных стандартов прав человека и законодательства Украины, отражающие такие права. Отдельно акцентируется внимание на полиаспектной дуальности функционального значения информационных прав человека.

Ключевые слова: права человека, поколения прав человека, информационные права, информационное общество, информационное право, общество будущего, классификация.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційного права як науки і галузі права добігає того етапу, на якому відбувається прагматизація концептуальних ідей на основі відгуків юридичної практики і соціального життя, конкретизація і юридичне оформлення правових інститутів, удосконалення моделей правовідносин, механізмів забезпечення й гарантування тощо. Зважаючи на формування актуальних напрямів новітнього міжнародного інформаційно-правового регулювання у сфері ІТ (Інтернету, штучного інтелекту (AI), Інтернету речей (IoT) тощо), відправні позиції яких базуються на концепції “суспільства майбутнього, орієнтованого на людину” (*Human-centered Future Society, New Human-centered Society*) [1], можна констатувати, що сьогодні вже є передумови для своєрідної інституалізації прав людини в галузі інформаційного права.

У ракурсі подальшого розвитку інформаційного права, а також враховуючи його міжгалузеву природу, ця ідея видається цілком логічною. Проте шляхи отримання правами людини інформаційно-правової проекції можуть бути різними, зокрема відбуватися в форматі окремого інституту інформаційних прав людини, або ж як складової інститут інформаційно-правового статусу людини. В будь-якому разі вирішення проблем прав людини в інформаційну епоху вимагає поглиблення знань про інформаційні права людини як елемент правової дійсності та як феномен.

У “вічній” дискусії щодо прав людини сьогодні досить важливим визнається універсальне збалансоване розуміння прав людини – таке, що не викликати суперечок та маніпуляцій, спричинених особливостями інтерпретації прав людини в різних культурах та правових системах, а сприятиме наближенню людства до консенсусу.

Різні епохи й культури сприяли і продовжують сприяти різним уявленням про права людини і в цьому розмаїтті виявляється багатогранність людського світу. Але, через глобалізацію інформаційних процесів, інформаційно-комунікаційні технології стали загальнодоступними й універсальними стосовно людини та безвідносно певної спільноти. При всій варіативності розуміння прав людини саме інформаційно-комунікаційні технології створюють подібні по суті впливи на людину в різних кутках світу. При цьому залучення людства до глобального інформаційного простору зумовлює формування загальної інформаційної культури, яка вже не є чинником культурної ідентифікації певного суспільства, та, серед іншого, виступає фактором специфічного і водночас спільного для всіх аспекту прав людини – інформаційних прав.

Результати аналізу наукових публікацій. З позицій інформаційного права, в тих чи інших аспектах, права людини розглядалися відомими ученими-правниками, фундаторами вітчизняної інформаційно-правової доктрини – О.А. Барановим, К.І. Беяковим, В.М. Брижко, Р.А. Калюжним, І.В. Арістовою, О.В. Кохановською та ін.

Безпосередньо чи опосередковано інформаційним правам людини як предмету дослідження свої публікації присвятили Л.В. Вакарюк, П.П. Войтович, В.В. Гайтан, О.С. Гиляка, О.О. Золотар, Т.А. Костецька, В.А. Липкан та Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, Д.О. Маріц, К.С. Полетило, В.С. Політанський, О.М. Селезньова, П.М. Сухорольський, Н.І. Ткачук. Інформаційні права людини висвітлюються в контекстах їх теоретичного

визначення, інтерпретації в науках конституційного і міжнародного права, співвідношення з правом на інформацію, окреслення їх місця в системі прав людини, викликів правам людини, зумовлених реаліями інформаційного суспільства, цифровізації тощо. Окремі з публікацій присвячені власне класифікаціям інформаційних прав і свобод людини і громадянина.

Згадані спрямування науковців здійснюють вклад у формування феномену інформаційних прав людини та є цілком логічними. Проте, класифікаційним, типологічним або іншим аспектам, розкриття яких сприяло б осмисленню обсягів та диференціації поняття “інформаційні права людини”, а також його структурних властивостей, наразі необхідно приділити більше уваги.

Метою статті є визначення та розвиток уявлень про інформаційні права людини у їх класифікаційному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Наразі в публікаціях українських науковців в авторських інтерпретаціях інформаційних прав людини превалює підхід близький до нормативного розуміння права на інформацію українським законодавством, тобто як комплексу певних можливостей, гарантованих державою [2 – 6]. Для дефініцій регулятивного спрямування у законодавстві такий підхід є припустимим. Але в науковому дискурсі його можна вважати виправданим тільки на певному етапі розвитку наукової думки, оскільки одностороннє ставлення до інтерпретації інформаційних прав людини, за умов плюралізму розуміння прав людини в цілому, закладає методологічні обмеження, що не сприятиме глибині їх наукового осмислення.

Тому інформаційні права необхідно розглядати в різних ракурсах у спектрі варіативності сприйняття прав людини, зокрема як *зумовлених базовими потребами та інтересами можливостей, соціальних благ, елементарних необхідних умов людського буття*, що вже створює підстави для їх своєрідного філософського розмежування. Цей підхід дає змогу також віднайти знання про інформаційні права людини і у вже звичних для політолога дискусійних напрямках про права людини, приміром в контексті співвідношення прав і свобод людини, прав і обов'язків людини, прав людини і прав громадянина, ідеї визначених і не визначених або усталених і неусталених прав.

Таким чином, класифікаційний аспект інформаційних прав людини зумовлюється як плюралізмом розуміння самих прав людини та, відповідно, їх видовим розмаїттям, так і варіаціями сприйняття власне інформаційних прав людини як нового утворення, зокрема в системах: прав людини, соціальних цінностей і благ, правових механізмів і засобів, культурних надбань.

Як і права людини в цілому, інформаційні права людини теоретично можна розглядати в категоріях прав людини і прав громадянина, прав людини і основоположних свобод. Не вдаючись тут до дискусії щодо їх співвідношення, все ж таки варто зазначити, що виокремлення згаданих категорій багатьма вченими-правниками сьогодні вважається досить умовним або відносним.

Щодо прав людини і громадянина, то в сучасних умовах правового розвитку та міжнародної стандартизації прав людини межа між ними дедалі більше розмивається. Як зазначає М.І. Козюбра, “в реальному житті зазначений поділ дедалі більше втрачає своє як теоретичне, так і, особливо, практичне значення, оскільки невідчужувані фундаментальні права людини визнаються нині всіма демократичними державами, зокрема через надання міжнародним актам про права людини статусу складової частини національного правопорядку (законодавства)” [7, с. 58].

Щодо пояснення співвідношення прав і свобод людини є різні концепції – від розділення до ототожнення. Часто-густо відмінності в тлумаченні цих понять вважають

даниною традиціям попередніх століть. Принаймні у випадку з інформаційними правами і свободами, варто погодитися з філософською позицією О.Г. Данільяна та О.П. Дзьобаня про їх діалектичну єдність [8].

Утім, задля охоплення максимального обсягу поняття “інформаційні права людини”, здебільшого абстрактно та з певною долею умовності, можна виокремлювати: *інформаційні права людини* (право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на таємницю листування, телефонних розмов тощо); *інформаційні свободи людини* (свобода думки і слова, світогляду і віросповідання); *інформаційні права громадянина* (право на доступ до інформації органів влади, право знати свої права і обов’язки).

Розширенню уявлень про інформаційні перетворення прав людини може сприяти їх аналіз з позицій форми і змісту, тобто виокремлення в класифікаційному аспекті *прав людини інформаційних за змістом* (якими є переважна більшість із згаданих у наведеній в цій статті класифікації) та *інформаційних за формою*. Звісно, проблема співвідношення змісту і форми, зумовлює необхідність діалектичного мислення та різних ступенів абстрагування, що заглиблює здебільшого в філософські роздуми. Але, водночас, такий ракурс дає змогу осягнути межі інформаційної залежності прав людини в цілому та, можливо, виявляти перспективні тенденції змін у їх сприйнятті та забезпеченні. Тому тут не пропонується права з ознаками інформаційності за формою однозначно позиціонувати власне як інформаційні права людини, оскільки зміст певного права може породжувати різні форми, серед яких далеко не всі інформаційні. Проте у деяких прав людини, особливо в умовах інформаційного суспільства, інформаційні форми домінуватимуть, що з точки зору забезпечення і реалізації буде наближувати їх до інформаційних прав за змістом. Як права з домінантними ознаками інформаційних форм пропонується розглядати зокрема: право на недоторканність ділової репутації; право на індивідуальність; право на свободу літературної, художньої, наукової творчості; право на свободу вираження поглядів і переконань; право на ім’я, право на звернення. Тому ці права будуть використані у подальшій класифікації.

Одним із визнаних критеріїв розподілу прав людини є концепція поколінь. Аналізуючи загально визнані права людини з огляду на предмет їх інформаційного змісту, а також наявності певних інформаційних компонентів у їх сучасній деталізації (як похідних прав), зокрема можна розглядати:

право на свободу думки, совісті і релігії, право на ім’я, право на таємницю особистого життя, право на таємницю кореспонденції – як самостійні *інформаційні права людини першого покоління*;

право на недоторканність ділової репутації, право на індивідуальність – як *інформаційні права людини другого покоління* (у цьому разі вони є похідними від права на працю та розвиток особистості);

право на інформаційну безпеку і на вільний інформаційний простір (самостійні), або ж право на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (похідні від права на безпечне життя та довкілля) – як *інформаційні права людини третього покоління* [9].

Аналогічним чином інформаційні права людини можуть бути інтерпретовані і крізь призму підходу, властивого документам ООН, який став звичним для світової юридичної практики та багатьох національних правових систем, зокрема української, тобто в межах груп *громадянських (особистих), політичних, економічних, соціальних, культурних, екологічних прав людини*. Приміром, право на доступ до публічної інформації буде належати до політичних, право на інформацію про стан свого здоров’я – до соціальних, а право на недоторканність ділової репутації – до економічних прав.

Залежно від особливостей державного забезпечення інформаційні права людини можуть бути поділені на “негативні” і “позитивні”. Негативні ґрунтуються на невтручанні держави, зокрема це право на таємницю особистого життя, право на свободу думки і слова, право на свободу літературної, художньої, наукової творчості. Позитивні забезпечуються цілеспрямованою державною діяльністю – це право на звернення, право на доступ до публічної інформації, право на достовірну інформацію про стан довкілля тощо. До позитивних інформаційних прав необхідно відносити також права третього покоління, здійснення яких можливо тільки за умов консолідації держави та інститутів інформаційного суспільства. Такими, зокрема, є право на рівний доступ до інформаційних технологій, або ж право на безпечний інформаційний простір, особливо коли йдеться про його національний сегмент.

За способом (характером) здійснення доцільно виділяти *активні* і *пасивні інформаційні права людини*. Активні передбачають дієвість суб’єктів під час їх використання, а пасивні – дотримання певних меж індивідуального інформаційного простору людини, що здебільшого має концепцію конфіденційності чи таємниці. Не рідко активні і пасивні інформаційні права утворюють певні “антагоністичні” пари: право на самовираження або індивідуальність та право на таємницю особистого життя; право на інформацію про стан свого здоров’я та право на таємницю про стан свого здоров’я.

За з правами людини, залежно від суб’єктів прав можна виділяти *індивідуальні* і *колективні інформаційні права*. Колективні права є такими, що вимагають солідарних дій певного кола суб’єктів (носіїв права) – народу, нації, людства і в “поколінневій” концепції належать до третього покоління прав людини. Існування колективних прав подекуди ставиться під сумнів, але саме ці права є “індикатором” найбільш важливих потреб у певних благах як окремих суспільств, так і людства в цілому та виступають гарантією реалізації інших прав людини (першого і другого покоління). Як права вони визначаються здебільшого на рівні концепцій і декларацій. Такими є право на інформаційну безпеку, на безпечний інформаційний простір, зокрема кіберпростір.

Безпосередні вказівки з приводу цих благ і їх солідарного забезпечення дедалі частіше з’являються і в науці, і в практиці. Приміром, О.М. Солодка, аналізуючи перспективи інформаційної безпеки України, зазначає про “відсутність ефективних механізмів залучення громадськості та приватного сектору України до протидії негативним інформаційним впливам, міжнародної співпраці у цій сфері” [10, с. 38]. А Стратегія кібербезпеки України 2021 року серед завдань визначає “врегулювання на законодавчому рівні питання щодо всебічного залучення приватного сектору та громадянського суспільства до здійснення заходів зі стримування деструктивної діяльності в кіберпросторі” [11].

Прикладом більш глибокої юридикації і визнання колективних інформаційних прав може бути право на вільний доступ до інформації про стан довкілля (на достовірну інформацію про стан довкілля). Будучи складовою екологічних прав людини, або ж компонентом “права людства на здорове довкілля”, воно набуло визначення в ключових документах ООН – Декларації з довкілля і розвитку (Декларація Ріо), Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція), та на рівні національних законодавств, зокрема українського (ст. 50 Конституції України) [12, с. 71-74].

Очевидно, що як своєрідний вияв прав людини в інформаційній сфері життєдіяльності людства інформаційні права можуть бути класифіковані і за іншими можливими (традиційними і не тільки) критеріями видового розмаїття прав людини.

Зважаючи на новітність інформаційних прав людини, далі варто зупинитися на розподілі їх на види за критерієм юридичної визначеності. Загалом у цьому та суміжних

ракурсах може йтися про визначені і невизначені, визнані і невизнані, усталені і неусталені інформаційні права людини, межі між якими будуть досить розпливчастими. Тому доцільно скористатися саме критерієм формальної визначеності, тобто закріпленості у правових актах різного рівня – міжнародного регіонального, загальновизнаних міжнародних стандартів, а також національного права, які їх імплементують, розкривають, деталізують. Так, *юридично визначеним* є право на таємницю кореспонденції (ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 31 Конституції України, ст. 306 ЦКУ), а *юридично невизначеними* – право на інформаційну безпеку, право на вільний і доступний інформаційний простір, право на доступ до інформаційних мереж та електронних послуг, право на інформаційний суверенітет, право на якісну загальнодоступну інформацію.

При цьому юридично невизначені інформаційні права можуть бути як суто концептуальними (про що буде йтися далі), як-от право на інформаційну безпеку, так і такими, що перебувають на певному етапі своєї юридичної формалізації. Зокрема, “право бути забутим” порівняно недавно було активно обговорюваним як перспектива, але з прийняттям Регламенту (ЄС) 2016/679 від 27.04.16 р. (Загальний Регламент про захист даних – GDPR) [13] набуло цілком конкретного юридичного закріплення.

Іншим прикладом можуть бути право на “доступність нових ІТ і використання без дискримінації” та право на “свободу комунікації”, які наразі тільки своєрідно окреслені Європейським Парламентом в контексті проблем забезпечення прав людини та верховенства права в інформаційному суспільстві [14].

За змістом серед інформаційних прав людини важливо виділяти *концептуальні (абстрактні)* – які виконують ціннісно-орієнтаційну роль в інформаційному суспільстві (свобода інформації, право на інформацію, право на рівний доступ до інформаційних технологій) та *конкретні*, що являють собою достатньо чітко юридично визначені інформаційні можливості в певних правовідносинах (право на ім’я, на доступ до публічної інформації, на звернення, на інформацію про стан свого здоров’я тощо).

Так, право на інформацію у версії Закону України “Про інформацію” подається як спектр можливостей “кожного”, тобто має абстрактний характер та відображає концептуальну ідею (принцип) інформаційної свободи з безліччю припустимих в демократичному суспільстві обмежень, що далі логічно деталізується в різних моделях правовідносин та відповідних суб’єктивних правах, які вже будуть конкретними.

За своїм функціональним призначенням інформаційні права людини можна поділяти на *фундаментальні* – засадничого значення та *інструментальні*, виникнення яких є реакцією на новітні соціальні потреби й проблеми забезпечення прав людини в інформаційній сфері. Визначення і дотримання інструментальних прав виступає своєрідним механізмом гарантування, захисту, реалізації прав людини в інформаційну добу, або ж своєрідним засобом забезпечення безпеки кожної людини і людства в цілому.

Розрізнення інформаційних прав за цим критерієм є важливим для їх осмислення, але здебільшого відносним. Одне й те саме право у фокусах різних систем – прав людини, соціальних цінностей, пріоритетів майбутнього, юридичних механізмів, засобів безпеки тощо може мати як фундаментальне, так і інструментальне значення, в чому виявляється поліаспектна дуальність функціонального значення інформаційних прав людини.

Так, власну інформаційну природу має одне із загальновизнаних прав людини – право на свободу вираження поглядів і переконань. Воно являє собою інформаційну свободу людини, яка є невід’ємною властивістю гідного життя в будь-якому суспільстві, особливо в інформаційному. Тобто це право є фундаментальним і в системі прав людини, і в системі цінностей інформаційного суспільства.

Або, право на інформаційну безпеку, на вільний інформаційний простір, на рівний доступ до ІТ – як концептуальні права третього покоління утворюють певний ціннісний, світоглядний і правовий базис майбутнього людства, а тому, навіть не будучи фундаментальними в традиційному значенні прав людини, у функціональному аспекті для інформаційного суспільства вони є фундаментальними. Водночас, згідно з загальною ідеєю прав людини третього покоління, ці права відносно прав людини першого і другого поколінь, а також більш загальних прав третього покоління (права на мир, права на розвиток), можна розглядати як інструментальні.

Іншим аспектом інструментальних інформаційних прав є їх забезпечувальний характер у безпосередньому взаємозв'язку “фундаментальні права – інструментальні права”, що відповідає також співвідношенню “ціле – частка”. При цьому акцент власне на інформаційності фундаментального права не є обов'язковим. Приміром, дотримання права на повагу до особистого життя (право на приватність), сьогодні неможливе без його новітніх компонентів – “інструментальних інформаційних прав”, що забезпечують приватність людини в процесі автоматизованої обробки персональних даних (право на доступ до своїх даних, право бути забутим, право на обмеження обробки даних тощо) і які вже набули юридичної деталізації у GDPR [13]. Виділення фундаментальних/інструментальних прав у згаданому аспекті буде збігатися з іншим можливим критерієм класифікації – місцем у структурі системи прав людини, якому відповідають *первинні (основні) і похідні (складові, компоненти) інформаційні права*.

Характер інструментальних прав мають також право на таємницю донорства (ст. 290 ЦКУ), право на інформацію та таємницю про стан свого здоров'я (ст. 285, ст. 286 ЦКУ), право на спростування недостовірної інформації про себе (ст. 32 Конституції України, ст. 277 ЦКУ), права на інформацію в процесі розгляду своєї судової справи (ст. 8 ЦПК, ст. 27 КПК, ст. 11 КАС). Останнє можна додатково ідентифікувати серед групи *процесуальних інформаційних прав*.

В інструментальний ракурс також укладаються й специфічні категорії прав людини, на яких ставляться акценти у зв'язку з розвитком ІТ та Інтернету в різних форматах: “е-права людини” (*e-Human Rights*), Інтернет права (*Internet Rights*), “цифрові права” (*Digital Rights*), “кіберправа” (*Cyber-rights*) тощо. Вони не є чимось новим для системи прав людини, але виділення та обговорення зазначених категорій прав підкреслює потреби та основні напрями забезпечення прав людини у так званому “онлайновому” світі, або ж вважають, що ці права є продовженням прав людини в епоху Інтернету (право на рівний доступ до Інтернету; свобода слова, інформації та спілкування; право на анонімність; право на конфіденційність і захист даних тощо).

Висновки.

Запропоновані у цій статті види інформаційних прав людини не є чимось сталим і тим більше наведений їх перелік не претендує на вичерпність.

Будь-які класифікаційні чи типологічні варіації повинні сприйматися як внесок у різноманіття розуміння прав людини, у даному разі – крізь призму інформаційних прав людини як проекції проблем забезпечення прав людини в площині інформаційного суспільства, але з незмінними гуманістичними засадами.

З позицій законів логіки, у прагненні пізнати інформаційні права людини як цілісність, наведена класифікація утворена своєрідним поєднанням синтезу і диференціації, холистичного і мерологічного мислення. Вона стає можливою не менш завдяки тому, що недоосмислений нині феномен інформаційних прав людини має безліч проявів, які вже закріпилися в реальному житті, але наразі практичною юриспруденцією сприймаються розрізнено (ще не сприймаються як цілісність).

На підставі здійсненої класифікації найбільш актуальними контекстами осмислення інформаційних прав людини вбачається їх розгляд як природних і фундаментальних прав людини, як новітніх прав людини, як складових окремих прав людини, як захисних механізмів прав людини, як компонента інформаційно-правової культури.

Утім, особливо важливим видається виділення інформаційних прав людини в безпековому ракурсі. Сучасні ризики і загрози людині, створені ІТ, у значній мірі є кореляцією прогалін у розумінні особливостей прав людини в інформаційну добу. Тому осмислення, визнання, юридичне оформлення, забезпечення і дотримання інформаційних прав людини як базисних засад вирішення життєво важливих проблем можна називати пріоритетом теоретичної і практичної юриспруденції сучасного інформаційного суспільства.

Використана література

1. G20 Ministerial Statement on Trade and Digital Economy. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/june/tradoc_157920.pdf
2. Селезньова О.М. Інформаційні права: теоретичні та системні положення. *Інформація і право*. № 3(30)/2019. С. 9-15.
3. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття “інформаційні права людини”. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 155-159.
4. Ткачук Н.І. Інформаційні права і свободи людини і громадянина в Україні: визначення термінів, співвідношення понять. *Інформація і право*. № 2(25)/2018. С. 17-30.
5. Марущак А.І. Визначення поняття “інформаційні права людини”. *Інформація і право*. № 2(2)/2011. С. 21-26.
6. Калюжний К.Р. Сутність інформаційних прав людини в науці інформаційного права. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 4. С. 55-58.
7. Загальна теорія права: підручник; за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
8. Данільян О.Г., Дзьобань О.П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи: до усвідомлення. *Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*. 2017. № 1 (32). С. 5-15.
9. Тихомиров О.О. Інформаційні права людини: генераційний підхід.: зб. матер. наук.-практ. конф. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави, у 2 ч., м. Київ, 19 берез. 2015 р.* Київ: Наук-вид. відділ НА СБ України, 2015. Ч. 1. С. 158-162.
10. Солодка О.М. Пріоритети удосконалення інформаційної безпеки України. *Інформація і право*. № 3(15)/2015. С. 36-42.
11. Стратегія кібербезпеки України”: Указ Президента від 26.08.21 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>
12. Іванків І. Права людства: монографія. Київ: Ваіте, 2020. 158 с.
13. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (OJ L 119, 4.5.2016. Pp. 1-88). URL: <https://gdpr.eu/tag/gdpr>; Сучасні правові стандарти Євросоюзу у сфері захисту персональних даних / І. Майстренко – переклад з англ.; В. Брижко – переклад з англ. та редагування тексту. – (НДІ інформатики і права НАПрН України). Київ: ТОВ “Видавничий дім “АртЕк”, 2018. 177 с
14. Declaration on Human Rights and the Rule of Law in the Information Society. May, 13, 2005. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805da1a0

~~~~~ * * * ~~~~~